

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

donderdag 21 januari 2010

MEDITATIE

De armen van geest door Christus zalig gesproken

“Want” is een redegevend woord.

Eigenlijk is dat een nadere verklaring of bevestiging van hetgeen in de eerste woorden is gezegd. De armen van geest zijn rijk, niet in zichzelf, maar in een Ander. En eenmaal zullen ze een volle rijkdom verkrijgen en zullen ze eeuwig welgelukzalig zijn.

U weet: In een koninkrijk is een Koning. Een Koning en een koninkrijk zijn van elkander niet te scheiden. Nu zouden we kunnen spreken over God drieënig, en hoe wij met Hem in de staat der rechtheid als koning hebben gestaan, maar hoe de kroon van ons hoofd is gevallen.

Maar hier gaat het in het bijzonder over Hem, Die het Koninkrijk van Zijn Vader heeft ontvangen en Die het ook eenmaal aan Zijn Vader zal wedergeven, namelijk Jezus. Daarom staat er ook in Psalm 2: “Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, de berg Mijner heiligheid”.

Hij was onder Oud-Israël afgeschaduwd als Koning door David. Hij was aangekondigd als de komende Koning door Johannes de Doper; hij

Zalig zijn de armen van geest, want hunner is het koninkrijk der hemelen.

Mattheüs 5 : 3

sprak: “Het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen”. En toen Hij op aarde Zijn bediening aanvaardde, heeft Hij Zelf van dat Koninkrijk gesproken, toen Hij zei: “Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij iemand wederom geboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien”. Toen Hij geboren was, kwamen de wijzen uit het oosten om de geboren Koning te aanschouwen. Hij is bespot, toen Pilatus zeide: “Zie uw Koning”.

Maar genoeg. Nu is Hij verhoogd en verheerlijkt in de hemel. De dichter zong er reeds van in Psalm 24: *Verhoogt, o poorten, nu de boog; rijst, eeuw'ge deuren, rijst omhoog; opdat g'uw Koning moogt ontvangen.* Hij is verheerlijkt en verhoogd in de hemel en Hij richt dat Koninkrijk op

in de harten van Zijn volk, want: “Het Koninkrijk Gods is binnen in ulieden”. Die onderdanen gaan de Koning der koningen eerbiedigen en hoogachten. Maar anderzijds leert de Koning hen in afhankelijkheid van Hem te leven. Hij leert hen bedelaars te zijn aan de troon der genade. Daarom zegt de apostel ook in Hebr. 4: “Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden om geholpen te worden ter bekwamer tijd”.

In een koninkrijk zijn wetten. Zo is dat ook in het geestelijk Koninkrijk. De hoofdsom van de Goddelijke wet, die Hij gegeven heeft, is: “God lief te hebben boven alles en onze naasten als onszelf”. Dat wil dus zeggen: Om God in alle dingen te gehoorzamen. Maar al zijn de koninklijke wetten nu wijs, al zijn ze heilig, al zijn ze goed, en al wordt het de begeerte van de onderdanen om dezelve volmaakt te doen uit liefde tot de Koning, ze moeten leren, dat ze het in dit leven niet kunnen. Daarom blijft het een arm volk in zichzelf, dat het gedurig met David moet zeggen: Psalm 119 : 3:

*Och, waart dat Gij mij leven gans
en gaar
schiktet naar Uwe wet, door Uw*

*genade,
dat ik niet af en viele hier noch daar,
zolang werd ik bevrijd voor schand'
en schade.*

Een koning heeft ook een scepter; dat ziet dus op zijn regering. Daarom leren de onderdanen van dat hemels Koninkrijk smeken:

*Leer mij naar Uw wil te hand'len,
'k Zal dan in Uw waarheid wand'len.*
Dat verstond de onderwijzer in de catechismus, toen hij zei: “Wil ons toch staande houden en sterken door de kracht uws Heiligen Geestes, opdat wij in deze geestelijke strijd niet onderliggen, maar altijd sterke wederstand doen, totdat wij eindelijk ten enenmale de overhand behouden”.

“Want hunner is het Koninkrijk der hemelen”. Dat wil zeggen: Al zijn ze nog zo arm in zichzelf, ze zijn reeds

Inhoud

88e jaargang

Nr. 17

- 1 Meditatie: De armen van geest door Christus zalig gesproken
- 2 Van zee tot zee: Leven in Canada - anders dan in Nederland? (3)
- 3 De Naam: Bijbelstudie over de namen van de Middelaar (3)
- 4 Jongeren en de crisis (2)
- 6 Commentaar: Wat bezielt ze?
- 7 Eén zucht tot mijn zaligheid (2)
- 9 De Institutie van Calvijn in een nieuwe vertaling
- 11 Boekennieuws
- 11 Kerknieuws
- 11 Berichten
- 12 Kerkdiensten

zalig. Ze zijn in beginsel dat Koninkrijk reeds deelachtig, omdat ze de voorrechten en de genietingen daarvan reeds bij aanvang mogen smaken. Eenmaal zullen ze dat Koninkrijk der hemelen ten volle beërven, dat voor hen weggelegd is van voor de grondlegging der wereld, waarvan Jezus, op aarde zijnde, bemoedigend tot Zijn discipelen sprak: "Vreest niet, gij klein kuddeke, want het is uws Vaders welbehagen ulieden het Koninkrijk te geven".

Dat wordt nu straks volkomen hun deel, wanneer ze zullen sterven, om eeuwig te gaan leven. Dan zal de kennis, die hier maar ten dele en door het geloof was, wegvallen en zullen ze de Koning zien in Zijn schoonheid. Nu is het de vraag: Zijn wij armen van geest geworden of zijn wij nog geestledigen? Zijn wij nog geestelijk dood? Het is van tweeën één.

Zoekt die Koning in uw leven te leren kennen. Wij kunnen zijn Koninklijke wetten en Zijn dienst u aanbevelen. Hij vergeeft mild en Hij verwijt nooit. En als we hier niet leren voor Hem te buigen - waarin reeds zoveel zaligheid gesmaakt wordt - dan zullen we het straks eenmaal moeten doen. Dan zal Hij zeggen: "Zij, die niet gewild hebben, dat Ik Koning over hen zou zijn, breng ze hier en slaat ze voor Mijn voeten dood".

We zijn nog in het heden, dat ge dan een gratieverzoek tot die Koning mocht leren opzenden, om genade te ontvangen. Wij zijn des doods schul-

dig, maar er is nog een weg en een middel om die welverdiende straf te ontgaan en weder tot genade te komen.

En volk van God, aan deze zijde van het graf blijft ge als het goed is, arm in Uzelf. Daarom is het een heilige kunst, Gode tot eer en uw ziel tot

zaligheid, om niet alleen arm te worden door genade, maar om het ook te blijven in de praktijk van het leven. Dan zal de grondtoon zijn: *Niets uit ons, maar al uit Hem, zo reist men naar het hemelse Jeruzalem.*

Yerseke,

ds. Chr. v.d. Poel

VAN ZEE TOT ZEE

3

Leven in Canada - anders dan in Nederland?

Het eerste artikel in deze serie was een korte schets van het maatschappelijk leven in Canada. In het vorige artikel richtten we onze blik op het kerkelijk leven in Canada. We begonnen met de naam van ons kerkverband in Noord-Amerika en eindigden met het bijzondere van een trouwdienst in de Netherlands Reformed Congregations. Daartussen in merken we op dat onze zustergemeenten nog steeds erg gehecht zijn aan hun Nederlandse wortels. Dat geldt vooral voor Canada. Niettemin hebben de gemeenten hier ook iets eigens. Daarover gaat het in dit artikel.

Leger des Heils?

Tijdens mijn eerste bezoek aan Cana-

da werd mij gevraagd om voor de gemeenten van Alberta iets te vertellen over het werk onder Israël. 'We weten daar eigenlijk niets van', zo werd er gezegd. Op de bewuste avond zat de gemeenschapsruimte van *Calvin Christian School* vol met jongeren en ouderen. Ds. P.L. Bazen, drie jaar eerder teruggekeerd van het zendingsveld in Bolivia, opende de bijeenkomst. Hij moet bij het woord "Israëlavond" gedacht hebben aan een zendingsavond, want hij gaf Psalm 72 op - een echte zendingspsalm. Het klonk me allemaal heel vertrouwd in de oren, totdat... het orgel inzette en de schare uit volle borst genoemde psalm begon te zingen op de wijs van "Voorwaarts chris-

De Saambinder

Kerkelijk weekblad van de Gereformeerde Gemeenten

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Wvd. hoofdredacteur:

ds. G.J. van Aalst

Bijdragen van medewerkers en boeken ter recensie aan:

ds. G.J. van Aalst, Molendijk 136, 3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105
e-mail: gjvanaalst@kliksafe.nl

Redacteur:

ds. C. Neele

Meditaties aan:

ds. C. Neele, Hyacinthenstraat 1, 2161 XN Lisse,
tel. 0252-413800, fax 0252-420471
e-mail: c.neele@kliksafe.nl

Kerknieuws (m.u.v. beroepingswerk) en berichten aan:

redactie-secretaris: J.J. Verhage
Kloosplantsoen 131, 2985 SC Ridderkerk,
tel. 0180-420865, fax 0180-423583
E-mail: jj.verhage@kliksafe.nl

Aanlevertijd:

Uiterlijk woensdag 17.00 uur vóór de datum van verschijning van De Saambinder in de daarop volgende week.

Opgaven kerkdiensten en beroepingswerk aan:

Kerkelijk bureau Geref. Gemeenten, postbus 608, 3440 AP Woerden, tel. 0348-489900, fax 0348-483599, e-mail: kbgg@cbgg.nl

Advertenties en familieberichten aan:

Drukkerij Verloop, postbus 33, 2950 AA Alblasterdam tel. 078-6912899, fax 078-6919536 e-mail: saambinder@verloop.nl

Advertenties € 0,70 per mm.
Familieberichten € 0,40 per mm.
Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen uiterlijk donderdag in het bezit van de drukker te zijn.
Rouwadvertenties uiterlijk maandagmorgen 9 uur.

Abonnementenadministratie

Adreswijzigingen enz. aan: Kerkelijk bureau Geref. Gemeenten, postbus 608, 3440 AP Woerden, tel. 0348-489900, fax 0348-483599, e-mail: kbgg@cbgg.nl

Betalingen abonnementsgelden:

Postbanknr. 64327 t.n.v. De Saambinder-abonnementen te Woerden.

Abonnementsprijzen (bij vooruitbetaling):

voor Nederland: € 11,50 per halfjaar (te betalen per 1 april en 1 oktober); voor het buitenland: € 23,- per jaar + extra portiekosten.
Canada \$ 110,-; USA \$ 110,-.

Correspondentie-adres

Noord-Amerika:

Mr. Clarence Bleeker, 1233 Leffingwell Av, N.E., Grand Rapids, Michigan, U.S.A. 49505.

De redactie aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid betreffende de inhoud van: de advertenties en de (recensies van de) aangekondigde boeken.

tenstrijders!”

Naast me zat een oudere vrouw die jaren geleden vanuit Kootwijkerbroek de oversteeek naar Canada had gemaakt. Na het zingen van het eerste vers vroeg ik haar ietwat verbaasd of ik misschien in het Leger des Heils was terechtgekomen. ‘Wâ-blijf?’ was het verschrikte antwoord. Prompt had ik spijt van mijn impulsieve vraag. ‘Laat maar’, fluisterde ik en deed vervolgens mijn best om zo goed mogelijk mee te zingen met het tweede vers en het refrein: ‘Christ shall have dominion over land and sea!’ Eigenlijk klonk het best mooi en de inhoud was in ieder geval zo zuiver als glas.

Over de Noord-Amerikaanse psalmberijming (de *Psalter*) zou heel wat te vertellen zijn. Datzelfde geldt van de Engelse bijbelvertaling die in onze zustergemeenten gebruikt wordt, de *King James Version* (ook wel *Authorized Version* genoemd). Deze vertaling lijkt in veel opzichten op de Statenvertaling, maar er zijn ook meerdere verschillen aan te wijzen en jammer genoeg ontbreken de kanttekeningen. In dat alles zit stof genoeg voor nog een paar artikelen, maar ik laat dat nu rusten.

Hoe verder van Dordt...

Opmerkelijk is ook dat de meeste gemeenten geografisch zo ver uit elkaar liggen. Dat leidt er in de praktijk toe dat afzonderlijke gemeenten soms een heel eigen cultuur ontwikkelen. Men doet bepaalde dingen omdat “we dat hier gewend zijn”, of omdat ambtsdragers met een sterke persoonlijkheid een stempel op de gemeente drukken of hebben gedrukt.

In zo’n situatie is het uiteraard van groot belang dat de Dordtse Kerkorde goed functioneert. In onze Nederlandse gemeenten heeft deze kerkenordering een groot en vrijwel onbetwistbaar gezag. Wie echter aan de andere zijde van de oceaan met een artikel uit de DKO aan komt dragen, krijgt nog wel eens te horen: ‘We zijn hier niet in Holland; dit is Amerika’. Dat is natuurlijk een beetje eigenaardig. Enerzijds houdt men in de naam van het kerkverband (*Netherlands Reformed Congregations*) bijna krampachtig vast aan “het oude vaderland”. Anderzijds lijkt er vooral in de Verenigde Staten een zekere aversie te bestaan tegen teveel Nederlandse vingers in de pap. Zelfs als dat de vingers van Dordt zijn! Er is gelukkig ook een andere kant.

DE NAAM

3

Bijbelstudie over de namen van de Middelaar

ALFA EN OMÉGA
AFSCHIJNSEL

APOSTEL

BANIER

BEMINDE

‘Aanmerkt den Apostel en Hoge priester onzer belijdenis, Christus Jezus’.

Hebreeën 3:1

In deze tekst wordt de Middelaar ‘Apostel’ genoemd. Ook deze Naam is een prediking over Zijn Persoon. Het woord ‘Apostel’ betekent: Gezondene of Afgezant. De kanttekenaar schrijft: ‘d.i. Gezant des Vaders, om ons de raad Gods van onze zaligheid te openbaren’.

Een apostel heeft een Zender. Paulus wist zich een apostel van Jezus Christus. Hij heeft zich meerdere malen op Zijn Zender beroepen. Ook Petrus noemt zich in zijn zendbrief een apostel van Jezus Christus. Deze Apostel onzer belijdenis is van de Vader gezonden. De mensen, die Hem verwierpen, verwierpen dus ook de Vader.

Een apostel heeft een opdracht te vervullen, een boodschap over te brengen. Zo was deze Apostel Zich bewust van Zijn taak. In het Hoge priesterlijke gebed legt Hij verantwoording af: ‘Ik heb Uw Naam geopenbaard den mensen, die Gij Mij uit de wereld gegeven hebt’. Paulus noemt Hem een getrouw Apostel. Er wordt een vergelijking gemaakt met Mozes, die getrouw was in zijn huis. Maar meer dan Mozes is hier! Mozes heeft zijn Zender soms grotelijks beschaamd. Dat kan van deze Apostel nooit gezegd worden. Daarom zegt Paulus: ‘Aanmerkt den Apostel’. Hij is het aanmerken waard.

Is Hij ook de Apostel onzer belijdenis? Dit woord is gericht aan de heilige broeders, die de hemelse roeping deelachtig zijn. Er is vanuit de hemel een roeping tot hen gekomen. Daarom zijn deze broeders naar de hemel gaan roepen. Zij hebben eerst zichzelf aanmerkt. Dat is een vrucht van de hemelse roeping. Het verstand wordt verlicht. Zij hebben geleerd dat er van hun geen verwachting meer kan zijn. Zij zijn heilig, maar niet in zichzelf.

Waarom blijft het voor hen nodig deze Apostel te aanmerken? Het is Gods werk om de Zijnen door lijden te heiligen. Zij krijgen geen hemel op aarde. In die strijd mogen zij op Hem gewezen worden. ‘Want in hetgeen Hij Zelf, verzocht zijnde geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden, te hulp komen’.

Paulus zegt niet ‘aanschouwt uzelf’. O dan is het verloren. Gods kinderen kunnen niet een ogenblik bestaan. Hij zegt niet: ‘aanmerkt Mozes’. Die apostel van het Oude Testament kon het volk niet in Kanaän brengen. Maar aanmerkt Jezus Christus. Alle aandacht moet op Hem gericht zijn. De opwekking van de apostel is een bewijs dat Gods kinderen Hem menigmaal niet aanmerken ondanks hun belijdenis. Hebt u deze Hoge priester door het geloof weleens mogen zien? O aanmerkt uzelf opdat u als een verlorene om Hem leert roepen.

Nunspeet, ds. A. Schot

Meer een meer wordt door kerkenraden beseft hoe nuttig en heilzaam een accoord van kerkelijk samenleven voor de gemeenten kan zijn. Op de classicale vergaderingen wordt serieus gepoogd te handelen naar de geest en letter van de Dordtse Kerkorde. De synode van 2008 heeft besloten meer kerkrechtelijk materiaal van wijlen ds. K. de Gier in het Engels te doen vertalen. Trouwens, na de Vereniging van 1907 heeft het ook in onze Nederlandse gemeenten nog jaren geduurd voordat de DKO echt ingang vond op het grondvlak. En al wordt de *Kerkorde* van Dordt niet altijd stipt gevolgd in Noord-Amerika, de *leer* van Dordt is de gemeenten overzee zeer lief!

Indianen in de kerk

Er is nog iets wat je opvalt op dit grote continent. Wie de ledenlijsten van de verschillende gemeenten bestudeert merkt dat er nogal wat “buitenlandse” namen op staan. Naast puur Hollandse namen als Jansen (uitgesproken als Djensen), Moerdyk (dus met een Griekse *y*) en Vandenberg (aan elkaar geschreven), zijn er ook namen als Coates, Cook, Ruby, Rogers, Baum en Nyström. In deze gevallen gaat het om Amerikanen of Canadezen met een Engels, Schots, Duits of Scandinavisch voorgeslacht. Ons kerkverband was oorspronkelijk puur Hollands, maar inmiddels stroomt er ook behoorlijk wat Angelsaksisch en ander bloed door de verschillende gemeenten.

In de afgelopen jaren heb ik meerdere jongeren getrouwd die hun hart verloren hadden aan iemand met een Poolse, Italiaanse of andere achtergrond. Bij veel ouders leeft de vrees dat zulke vriendschappen en huwelijken hun kinderen zullen afvoeren van de waarheid of zullen leiden tot een verwatering van onze gemeenten, en die vrees is niet helemaal ongegrond. Toch gebeurt het regelmatig dat buitenstaanders overkomen tot ons kerkverband, soms door middel van de volwassendoop, en dat zij in hun belijdenis en levenswandel een beschamend voorbeeld voor onze eigen mensen zijn.

In Lethbridge zitten zelfs enkele Indianen in de kerk. Volgens velen is dat woord “Indianen” niet de juiste benaming. De oorspronkelijke bewoners van Noord-Amerika worden tegenwoordig *Natives* genoemd, of *Aboriginals* of *First Nations*. Hoe dan ook, het treft je als je vanaf de preekstoel twee *Native* zusters ziet zitten

naast hun toegewijde pleegmoeder (afkomstig van Flakkee). Al zijn de zussen dan verstandelijk gehandicapt, ze komen met grote trouw mee naar de kerk en zitten eerbiedig in hun bank totdat de dienst is afgelopen. Wat verstaan ze er vanbinnen van? Ik weet het niet, maar het kan me wel eens ontroeren als bij het zingen hun stem ineens boven de hele gemeente uitklinkt. En er is voor de Heere toch niets te wonderlijk?

Het is de Heere Zelf Die Zijn Kerk in stand houdt, ondanks een lokkende wereld, een briesende leeuw en rebellerende harten.

Terugkerende jongeren

Iets anders wat je verwondert, is het feit dat afgedwaalde jongeren uiteindelijk toch vaak weer terugkeren in de kerk. Het is moeilijk te zeggen wat daarvan de oorzaak is. Sommigen wijzen op een parallel met de Amish en Hutterites (nakomelingen van de Wederdopers). Ook in hun traditionele en vrij gesloten gemeenschappen gebeurt het nogal eens dat jongeren eruit breken en een jaar of langer “de wereld verkennen”. Als ze er ten slotte genoeg van hebben en rond hun twintigste willen gaan trouwen, zoeken ze het veilige nest weer op en gaan de wilde haren eraf.

Hoe dat ook zij, de *Netherlands Refor-*

med Congregations zijn meer dan een kerkgenootschap. Ze vormen ook een leefgemeenschap. Meer nog dan in Nederland bestaat er een hechte band tussen het gezin, de kerk, de school en dikwijls ook het werk. Wie breekt met de kerk, breekt ook met die andere verbanden en komt daardoor vaak alleen te staan. In de praktijk zal iemand dus wel drie keer nadenken voordat hij of zij die stap neemt. Dit zal wel een van de redenen zijn dat velen bij de kerk blijven of na verloop van tijd er weer in terugkeren.

De diepste reden is nog niet genoemd. Het is de Heere Zelf Die Zijn Kerk in stand houdt, ondanks een lokkende wereld, een briesende leeuw en rebellerende harten. Het is een voorrecht als in de middellijke weg familiebanden daartoe mogen dienen. Er zijn ook in Canada ouders met bloedende harten, maar soms mag er ook stille verwondering zijn als een verloren zoon of dochter de weg terugvindt naar huis en naar Góds huis.

De Heere geve dat het méér mag zijn of worden dan “een bekering van de kroeg naar de kerk”. Gebeurt dat wel eens? Zijn er hier ook mensen die iets hebben leren kennen van hun diepe verlorenheid en iets mogen zien van Gods grote ontferming? Daarover hopen we te schrijven in een afsluitend artikel.

(wordt vervolgd)

Lethbridge (Canada), ds. C. Sonneveld

2

Jongeren en crisis

‘Ik hoor dat de jongelieden daar rustiger studeren en door een beter geregelde tucht binnen de perken gehouden worden, zodat ze niet dan hier dan daar brutaal in de les binnenstormen. Er heerst onder de studenten een schandelijke en ongebreidelde teugelloosheid: onbeschaamd stormen ze binnen en bijna als razenden verstoren zij de orde. Met onbegrijpelijke lomphheid doen ze vele onbehoorlijke dingen die bij de wet strafbaar zijn.’

Deze beschrijving spreekt niet over losbandige studenten van de universiteit Groningen, die waarschijnlijk door de economische crisis minder te besteden hebben. Het gaat ook niet over de studentenrellen in de jaren zestig van de vorige eeuw. Nee, het is een stukje uit “Augustinus Belijdenissen” in de vertaling van prof. dr. A. Sizoo. Het gaat dus over wangedrag van jongeren rond het jaar 400. Zoek ook eens naar voorbeelden van jeugdgedrag in de Bijbel. Dan moeten

we heel ver terug en vinden helaas door alle eeuwen dezelfde verschijnselen. Dan geldt ook voor het gedrag van jongeren: niets nieuws onder de zon.

Maar, wat stelt dit gedrag opvoeders toch telkens weer teleur. Je zou het zo graag anders zien. De jeugd weet zoveel beter. Het opstandig hart is echter niet te beteugelen. Ook jongeren doen vaak waar ze zelf zin in hebben. Wat is het van groot belang hen vroeg gehoorzaamheid te leren.

Ik neem het voorbeeld van de dakplaat, achter in onze tuin. De takken van deze "paraplu" zijn al behoorlijk dik. Een enkele zou je nog graag wat recht willen buigen. Maar dat gaat nu niet meer. Jonge takjes moet je leiden en buigen. Om een dikke tak nog recht te krijgen zul je er een stevig gewicht aan moeten hangen. Maar dan is de kans op breken weer veel groter. Ik doe daarom maar niets meer. Is er sprake van mis-vorming? Trekt u zelf de parallel naar de opvoeding?

Moeite met begrenzen

Voordat we naar binnen gaan, staan we per klas op het plein netjes in de rij te wachten. Het hoofd van de school zelf staat, met een stevige sigaar tussen de vingers, in de deuropening. Er is orde, discipline. De laatste stemmen verstommen. Eenmaal in het klaslokaal denk ik aan de rust die er bij de meeste lessen heerst. Het is gewoon een half uur stil. Er wordt geconcentreerd gewerkt. Alleen het krassen van penpen verbreekt die absolute stilte.

De lagere school, eind jaren vijftig. Wat is concentratie toch belangrijk. Vooral in onze tijd. Je ongestoord kunnen richten op een taak. Het is heel anders geworden. Ik denk dat de democratisering van de jaren zestig vooral debet is aan de gezagscrisis. Wanneer ieder zijn eigen weg en koers moet kunnen bepalen, mogen er geen grenzen en barrières meer zijn. En mag de een ook niet meer boven de ander staan. Vanuit die gedachte mag de volwassene zich niet boven het kind verheffen. Gelijkheiddenken. En wanneer dan ook het godsdienstig denken vanuit een Bijbelse visie verdwijnt, is de weg vrij voor verdergaande bandeloosheid.

Hiervan zien wij nog elke dag de gevolgen. Ook in de school. Een collega verwoordt het ten aanzien van de ouders als volgt: 'Zij steigeren eerder dan vroeger en laten de opvoeding meer over aan de school. Vroeger zeiden ze: 'Die straf zul je wel verdiend

hebben'. Tegenwoordig twijfelen ze sneller aan de docent. Geen wonder dat hun kind rond loopt met een air van: "Wie maakt mij wat?" Een kwalijke zaak'.

Verboden voor ouders

"Verboden voor ouders". Dit is de titel van een boekje van Gijs Jansen, met als ondertitel "Leren leven" (alleen voor pubers). De auteur richt zich volledig en heel direct op de jongeren. Hij wil met hen in gesprek en op zoek. Op zoek naar.....? De weg van puber tot volwassene. Wat kom je tegen op die weg? Hoe ontwikkel je jezelf tot een volwaardig, zelfverzekerd mens? Er staan zeker aardige stukjes in dit boek. Bijvoorbeeld als het gaat om respect voor jezelf en de ander. Of over het ontwikkelen van je zelfbeeld. Over hoe druk jongeren tegenwoordig zijn en hoe hier mee om te gaan. Als het echter gaat om de relatie met ouders, is de schrijver heel eigentijds. Dan zie je ook welke taal gebruikelijk is. Hij kruipt als het ware in de huid van de puber.

'Als je vaak ruzie hebt met je ouders, wat kun je dan doen om de relatie met je ouders te verbeteren? Aangezien je voorlopig nog aan ze vast zult zitten, kun je er het beste voor zorgen dat ze je niet te veel voor de voeten lopen. Als jij je gedrag naar ze toe bewust verandert, wie weet reageren ze dan ook positiever op jou. Uiteindelijk scheelt dat jou een hele hoop ge.....'

De schrijver attendeert jongelui op de strenge regels van ouders. Strenge regels werken niet altijd goed, want hoe meer je het gevoel hebt dat je dingen *moet*, hoe minder leuk je die dingen gaat vinden. Hij adviseert jongeren in hun brein niet steeds aan het woord *moeten* te denken, maar aan *mogen*. Dan voelt het anders en komt alles goed.

Quo vadis?

'Quo vadis?' is Latijn en betekent 'Waar gaat gij heen?' of 'Waar ga je naartoe?' Volgens de overlevering trachtte de apostel Petrus tijdens de christenvervolgingen door keizer Nero de stad Rome te ontvluchten. Buiten de stad kwam hij Jezus tegen, die de vraag 'Quo vadis, Domine?' beantwoordde met 'Naar Rome, om jouw taak over te nemen.'

Ik denk in dit verband aan Hagar (Genesis 16:8) Ze veracht Sarai, haar vrouw, omdat zij zelf zwanger is. Ze verheft zich. Dit is meestal het begin van de gezagsproblematiek. Niet meer willen buigen. Niet laten gezegen. Sarai mag van Abram optreden. 'Gebruik uw recht als over een die onder u staat', zo schrijven de kanttekenaren. Hagar vlucht. De Heere komt haar echter tegen. Hij stelt haar de vraag: 'Waar zult gij heengaan?' Ze krijgt een liefdevol advies. Eigenlijk *het* advies voor elke moeilijke hiërarchische gezagsverhouding. 'Keer weder en verneder u'.

Daar ligt ook voor onze tijd de enige weg om relaties goed te krijgen en goed te houden. Of het nu gaat om jongeren tot volwassenen, of om volwassenen onderling. Gehoorzamen heeft in zich zelfverloochening, buigen, vernederen.

Quo vadis? We kunnen dit ook aan de verloren zoon vragen. Waar ga je heen? Weg, ver weg. Hier is het niet uit te houden. Maar zie eens hoe hij terugkomt? Zijn hart is vol heimwee. Bij dit Duitse leenwoord moet ik altijd denken aan "thuispijn". Wat is er een smartelijk verlangen naar het verleden. Met weemoed denkt de jongen terug aan zijn ouderlijk huis en familie. Een opstandige gezagsondermijner teruggebracht tot zijn vader. Ook het advies mogen opvolgen: 'Keer weder en verneder je'. Dan is er ook nu nog verwachting voor onze jongeren. De Heere ziet ze en er zullen er altijd zijn die Hij de vraag: 'Quo vadis' zal stellen. Maar dan zorgt Hij ook Zelf voor het antwoord: 'Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?' (Handelingen 9:6)

Barneveld,

A. Karens

Wat bezielt ze?

De reformatorische zuil en breder genomen de reformatorische gezindte liggen tegenwoordig van allerlei kanten onder vuur. In een aantal gevallen is daar ook wel reden toe. Het is niet alles goud wat er blinkt. Er is onder ons -een ieder beginne maar bij zichzelf- veel wereldgelijkvormigheid te vinden. En is er niet allerwege in het kerkelijk leven een geestelijke verschraling te constateren?

Van velen geldt helaas, in natuurlijk en/of geestelijk opzicht, dat zij menen rijk en verrijkt te zijn en aan geen ding gebrek te hebben, maar niet weten dat zij zijn ellendig, jammerlijk, arm, blind en naakt (Openbaring 3:17). Onvermijdelijk werkt dat ook door in organisaties en verbanden van reformatorische signatuur.

Scholen moeten klagen over de ouders. Ouders hebben soms reden om te klagen over de school. In de tweede helft van de vorige eeuw hebben we gezien hoe veel organisaties die begonnen waren als instellingen op gereformeerde grondslag, daar na verloop van tijd ver vanaf gegroeid waren. Laten we niet denken dat zoiets de verschillende onderdelen van onze reformatorische zuil niet kan overkomen.

Toch is er ook reden tot dankbaarheid voor wat ons in ons kerkelijk leven en in allerlei organisaties en instellingen op grondslag van Schrift en belijdenis, nog gegeven is. Zeker, er mankeert een heleboel aan, maar vaak moet geconstateerd worden dat het daarbuiten nog droeviger gesteld is.

Averechts gewerkt

We moeten daarom voorzichtig en genuanceerd zijn in onze kritiek op de reformatorische zuil. Er wordt ook wat dat betreft veel geroepen, zonder dat dit voldoende doordacht en voldoende onderbouwd is. Dat maakt de verwarring alleen maar groter.

Recent liet de hersteld hervormde ds. R. van de Kamp zich in het blad van de SGP-jongeren wel erg negatief uit over de reformatorische zuil. Die had

volgens hem averechts gewerkt. De huidige reformatorische scholen konden beter maar stoppen en dat gold ook van allerlei zorginstellingen op gereformeerde grondslag. 'In de periode van de Vroege Kerk waren er ook nog geen reformatorische scholen', aldus ds. Van de Kamp. En toen groeide de kerk en bleven meer mensen staande dan in onze tijd. Met dit soort vergelijkingen moeten we echter voorzichtig zijn.

In de eerste plaats geldt dat de groei van de kerk, zowel in de breedte als in de diepte, uiteindelijk Gods werk is. Het is Paulus wel die plant en Apollos die nat maakt, maar God geeft de wasdom (1 Korinthe 3:6). Daarin komt ook de vrijmacht van Zijn verkiezing openbaar.

En voor zover wij iets kunnen zeggen over maatschappelijke en culturele factoren bij het al of niet ingang vinden van het Evangelie, moeten we daarbij altijd naar twee kanten kijken. Het gaat enerzijds om de boodschap die gebracht wordt en degenen die deze boodschap uitdragen, en anderzijds om de wijze waarop die boodschap ontvangen wordt. Hetzelfde Woord van God met eenzelfde gedrevenheid en liefde gebracht, zal in de ene situatie meer vrucht dragen dan in de andere.

Zo valt van de Grieks-romeinse wereld in het begin van onze jaartelling te zeggen dat er toen sprake was van een religieus vacuüm. Wat moest men aan met al die overgeleverde verhalen over een bonte menigte van goden en godinnen? In feite namen velen hun eigen geloof niet meer serieus. Zodoende had het christendom voor hen de aantrekkingskracht van een nieuw, meer geloofwaardig alternatief. Daarentegen is onze tijd veel eer te typeren als postchristelijk. Mensen zijn thans het christendom 'voorbij'.

Dat neemt niet weg dat de groei van het christendom in de eerste eeuwen opmerkelijk is. Er is reden om daar jaloers op te worden. Al moeten we de toenmalige situatie ook niet te mooi voorstellen. Tegenwoordig is men

daar nogal eens toe geneigd. Er staken in die tijd binnen de kerk ook allerlei dwalingen de kop op. Er was veel onenigheid en strijd. En in de geschriften van de Apostolische Vaders, die dateren uit de eerste helft van de tweede eeuw, overheerst een moralisme. De leer van vrije genade is daarin soms ver te zoeken.

Maar het is waar, de groei van de vroege kerk vond plaats zonder reformatorische scholen. Bovendien hadden ze in die tijd geen RD en konden ze ook niet op de SGP stemmen. Er waren geen jeugdbonden en geen verzorgingshuizen van eigen signatuur. Ze hadden ook geen kerkelijk weekblad dat samenbindend wilde werken.

Maar het zal duidelijk zijn dat dit soort vergelijkingen en conclusies niet relevant is. Zoals je ook Abraham, Izak en Jakob niet kwalijk kunt nemen dat ze hun kinderen niet naar een reformatorische school stuurden. De hele maatschappelijke situatie was toen volstrekt anders.

We moeten beducht zijn voor een strijdbaarheid die de macht van de Boze en de wereld onderschat en de zwakheid van het eigen vlees niet beseft.

Schoolstrijd

Naarmate de school steeds belangrijker wordt voor de vorming van de jeugd, zie je echter dat orthodoxe christenen heel goed beseffen dat het van groot belang is in welke geest het onderwijs daar gegeven wordt. Niet voor niets hebben we in Nederland daarom een hele schoolstrijd gehad.

Als je de lijn van ds. Van de Kamp volgt, hadden ze zich beter de moeite, de zorgen en de kosten kunnen besparen. En dat geldt ook voor de oprichting van reformatorische scholen in later jaren. We zouden het eigenlijk moeten betreuren dat God de gebeden daarvoor verhoord heeft! Inderdaad zijn er in de 19^e en de 20^e eeuw predikanten en anderen geweest die het nut van een School met de Bijbel niet inzagen. Als God kinderen wilde bekeren, dan stond de openbare school Hem daarbij niet in de weg. Dat laatste is waar, maar daarom mogen wij onze kinderen

nog niet jaar in jaar uit naar een school sturen waar over God en godsdienst gezwogen wordt, zo er al geen sprake is van regelrechte afkeer en vijandschap.

Ook in de Dordtse Kerkorde DKO (art. 21) wordt erop gewezen dat de school er niet alleen is om lezen en schrijven en andere vakken te leren, maar dat het nodig is dat de leerkrachten de kinderen ook 'in der Godsaligheyt en in den Catechismo onderwysen'.

Zonder reformatorisch onderwijs zouden we volgens ds. Van de Kamp weer meer de nadruk gaan leggen op de opvoeding in het gezin. Zonder eigen scholen zouden ouders zich meer beijveren om hun kinderen weerbaar te maken voor de maatschappij.

Nu is de gezinsopvoeding ongetwijfeld van groot belang. Dat kan niet genoeg onderstreept worden. De ouders zijn de eerstverantwoordelijken voor het tijdelijk en eeuwig welzijn van hun kinderen. Maar in de doopbelofte komt niet alleen aan de orde dat de ouders hun kinderen moeten onderwijzen in de 'waarachtige en volkomen leer der zaligheid', maar gaat het ook over het doen onderwijzen. Zouden we zonder reformatorisch onderwijs niet nog verder van huis zijn dan nu reeds het geval is?

In het algemeen gesproken wordt de gezinsopvoeding effectiever wanneer die ondersteund wordt door de omgeving. Het is van groot belang in welke kerk en onder welke prediking je je kinderen laat opgroeien. Kinderen brengen tegenwoordig een groot deel van hun jeugd op school door. Geen wonder dat de school en het schoolmilieu een niet te verwaarlozen invloed op hen uitoefenen. Dat geldt ook voor de verdere sociale omgeving. Een mens is een sociaal wezen.

De aanvallende partij

Maar, zo stelde ds. Van de Kamp in het genoemde interview met een verwijzing naar Efeze 6, het is zo onbijbels om ons terug te trekken in de zuil zodat we geen last hebben van de wereld. We moeten aanvallen en niet vluchten.

Nu zou het inderdaad een illusie zijn om te denken dat we in de refozuil geen last hebben van de wereld. Wie een beetje om zich heen kijkt en enige zelfkennis heeft, weet wel beter. Maar die reformatorische organisaties zijn wel van belang als het gaat om afscherming, onderlinge bezin-

ning en sociale ondersteuning. En ook om zich naar buiten te presenteren.

Bovendien geldt dat in Efeze 6 -het bekende hoofdstuk over de geestelijke wapenrusting- niet de christen de aanvallende partij is, maar de duivel. Die moet wederstaan worden (vers 13), die schiet zijn vurige pijlen af (vers 16). We moeten beducht zijn voor een strijdbaarheid die de macht van de Boze en de wereld onderschat en de zwakheid van het eigen vlees niet beseft. "Voorwaarts christenstrijders" is nooit het lievelingslied van de bevindelijk gereformeerden geweest. Dat lied getuigde van een mentaliteit

waarbij men zich, terecht, niet thuis voelde.

Ongetwijfeld geeft de refozuil reden tot zorg. We moeten er inderdaad niet te veel van verwachten. Er ligt echter ook zegen in. Dat is gebleken en dat blijkt door Gods trouwe zorg nog... Daarom mogen we er toch (nog!) blij mee zijn. In de verdediging van het reformatorisch onderwijs staan we in de lijn van onze gereformeerde vaders. Daarom is het van belang niet mee te gaan met allerlei ongefundeerde kritiek, waarbij je je soms afvraagt: wat bezielt ze?

Apeldoorn,

C.S.L. Janse

2

Eén zucht tot mijn zaligheid

In het vorige artikel maakten we kennis met een poging van Herman Witsius om te bemiddelen in een theologische strijd in zijn dagen. Van deze bemiddeling kunnen we nu nog kennis nemen. Het boek, dat hij in het Latijn schreef, is namelijk opnieuw in het Nederlands vertaald. Aan de vertaling, door drs. G.A. van den Brink, gaat een lange historische inleiding vooraf. Daarvoor willen we nu aandacht vragen. Verder stellen we de vraag naar de actualiteit van zowel het boek als de inleiding.

Hoe verhouden zich het sola gratia – alleen uit genade – en het sola fide – alleen door het geloof – zich tot elkaar? Rond deze en enkele andere vragen draait het boek van Witsius en de strijd tussen antinomialen en neonomianen. Anders gezegd: hoe wordt een zondaar met Christus verenigd, door de *gave* van het geloof of door de *daad* van het geloof?

Zij die nadruk legden op de gave van het geloof werden door hun tegenstanders beschuldigd van antinomialisme. Zij zouden het bijbelse gebod om te geloven miskennen. Zij die de daad van het geloof onderstreepten kregen van hun tegenstanders de naam neonomianen mee. Het Evangelie wordt daarmee tot een nieuwe wet en zo doet de mens toch iets toe tot zijn zaligheid. Wat zei Klaas Kuipenga ook al weer tegen De Cock:

'Indien ik ook maar één zucht tot mijn zaligheid moest toedoen, dan was het met mij voor eeuwig verloren'.

Comrie

Is dit alles een puur theologische discussie? Kunnen we het boek van Witsius, met de inleiding van Van den Brink, in de kast met dogmatiekboeken zetten, waar een liefhebber ze nog eens uit kan halen?

Mijn antwoord is: Nee. Naar mijn overtuiging is het boek dat Van den Brink heeft uitgegeven veel meer dan een dogmatische studie. Persoonlijk houdt ik een onbestemde indruk over aan zijn inleiding. Graag zou ik deze positief uitleggen, maar regelmatig klemde de vraag: wat wil Van den Brink met Witsius?

Merkwaardig is het bijvoorbeeld dat Van den Brink *zelf* een werkomschrijving van het antinomialisme samenstelt. Wie in de toepassing van de zaligheid de daden van de mens uitsluit heet een (leerstellige) antinomialen. Onder die lading vallen verschillende Engelse theologen, maar ook Comrie en ds. G.H. Kersten. Tegenover deze opvatting plaatst Van den Brink de, zo noemt hij het, orthodoxe positie van Witsius.

Zulke namen geven een vervelend gevoel. Orthodox betekent recht in de leer. Wat is in de ogen van Van den Brink orthodox? Hij geeft zelf het ant-

woord: De overtuiging dat de 'toepassing van sommige van de verworven heilsgoederen slechts plaatsvindt op voorwaarde dat de mens bepaalde daden heeft verricht'. De vervulling van deze voorwaarde ligt weliswaar vast in Christus, maar de mens moet toch bepaalde daden verrichten. Wie de nadruk legt op een volkomen Godswerk, in verwerving en toepassing van de zaligheid, is blijkbaar niet orthodox maar antinomiaan.

Voorbeeldgebed

Wat bedoelt Van den Brink met dit alles? Dat kunnen we lezen in een populair boekje dat hij enkele jaren geleden samen met Arie Maasland schreef. Het heet "Geloof je dat?" in de serie Jongerenperspectief. Daarin schrijven ze op een eenvoudige manier wat geloven volgens hen inhoudt. Het tweetal geeft jonge mensen een voorbeeldgebed mee dat ze kunnen bidden om zo 'ja te zeggen op Christus' nodiging'. Het gebed eindigt met de woorden: 'U bent vanaf nu Degene Die mijn leven regeert en beheerst. Ik geef mezelf helemaal aan U over en vertrouw erop dat U mij alles zult geven wat voor een leven met U nodig is'.

'Als je zo op Christus' roepstem reageert', vervolgen de auteurs, 'ontstaat er een band tussen jou en Hem. Dan ben je voortaan Zijn eigendom en regeert Hij je leven. Dan ben je verzoend met God en zul je zalig worden. Meer dan dit is niet nodig'. Even later lezen we: 'Als je jezelf aan Christus hebt overgegeven, zul je achteraf belijden dat het Zijn genade is die je zover heeft gebracht – dat is een kenmerk van alle gelovigen'.

Ik schrok geweldig toen ik dit hoofdstukje in "Geloof je dat?" las. Is dit niet het evangelische zondaarsgebed, waarin Jezus wordt aangenomen, in een reformatorisch jasje? De mens werkt en achteraf ziet hij dat dit Gods genade is. Is dat werkelijk een kenmerk van alle gelovigen? Mag ik het een levensgevaarlijke gedachte noemen? Het geeft steun aan een activistische geloofsbeleving waarin de menselijke beslissingen het voor het zeggen krijgen. De mens gelooft, de mens eigent zich de belofte toe, de mens kiest. Het is een beschouwing waar je én moe én vreselijk benauwd van wordt. Is genade nog een volkomen Godswerk?

Beroep

Toen ik de inleiding van Van den Brink in het vertaalde werk van Wit-

sius las, moest ik steeds aan het boekje "Geloof je dat?" denken. Wil Van den Brink zijn gevoelens onderbouwen met een beroep op een gezaghebbende oudvader? Is zijn (historische) inleiding in feite een pleidooi voor een geloofsbeleving waarin de *daad* van het geloof een grote, beslissende plaats krijgt, zodat de mens ook echt mee gaat tellen in het stuk van de zaligheid? Ik stel de vragen vanuit een vrees die me niet loslaat.

De vraag dringt ondertussen of het beroep van Van den Brink op Witsius terecht is. Naar mijn overtuiging niet. Het komt mij voor dat Van den Brink Witsius naar zichzelf heeft toegelezen. Een voorbeeld kan dit duidelijk maken. Volgens Van den Brink is voor Witsius het moment waarop iemand voor het eerst gelooft van groot belang. 'Dan vindt immers de staatsverwisseling plaats van een staat van

Witsius houdt wedergeboorte en het geloof in Christus dicht bij elkaar. Maar hij stelt het werk Gods in de ziel voorop. Daarop volgen de geloofswerkzaamheden in het hart van een zondaar.

toorn naar een staat van genade. Door op dit ogenblik te geloven wordt de uitverkorene van zijn zijde met Christus verenigd'. Lezen we nu passage waarnaar Van den Brink verwijst. Daarin schrijft Witsius: 'Als de uitverkorenen krachtadig zijn geroepen en door het onverderfelijke zaad van het levende en eeuwig blijvende Woord Gods door de medewerking van de Geest ten leven zijn wedergeboren en met het beginsel van een nieuw en geestelijk leven begiftigd, worden ze op dat ogenblik metterdaad met Christus verenigd en worden ze, getrokken uit de macht van de duisternis, overgebracht in het koninkrijk van de geliefde Zoon van God' (blz. 255).

Waarop legt Witsius dus de nadruk? Niet op de *daad* van het geloof, zoals Van den Brink beweert, maar op de inwendige roeping Gods, op de vereniging met Christus door de *schenking* van het nieuwe leven.

Teer

Op een tere wijze schrijft Witsius wat er gebeurt als God een zondaar wederbaart. Zoals al zo vaak vanaf de

kansels is gezegd: Het geestelijke leven begint niet met de kennis van Christus en het gelovig aannemen van Zijn Persoon en weldaden. De Heilige Geest werkt daar op aan! Zijn voornaamste werk is immers Christus te verheerlijken.

We luisteren naar Witsius: 'Zodra de uitverkorene deze verlichte ogen van het verstand opent... ziet hij in hoe groot de vuilheid en de gruwelijkheid van zijn ontelbare zonden zijn, hoe groot de strengheid van Gods gerechtigheid is en hoe gering of eigenlijk hoe afwezig het vermogen bij hemzelf en bij alle schepselen is zich uit zijn ellende te tillen. Het kan niet anders of hieruit ontstaat verslagenheid in zijn ziel; verdriet over de zonden die hij heeft begaan, dat Hij God heeft gekrenkt; wanhoop aan zichzelf en aan de andere schepselen, en vervolgens dit bange gebed: Ik ellendig mens! Wie zal me verlossen! Aan een zodanig bevende ziel vertoont Zich de welwillende Zaligmaker Jezus als Hij met alle overvloed van Zijn genade en heerlijkheid Zich zo vrijwillig en welwillend aanbiedt aan allen die naar deze overvloed verlangen. En Hij biedt ze niet alleen aan, maar Hij nodigt ook vriendelijk uit ze te omhelzen en Hij getuigt bewogen; en terwijl de Geest inwendig door Zijn verborgen krachtadige werking het binnenste van het hart binnendringt, neemt Jezus zowel het verstand als de wil door innemende kracht in. Hierdoor gebeurt het dat de ziel die door de glans van dit hemelse licht wordt omstraald zozeer wordt ingenomen dat ze Jezus met alle kracht als Zaligmaker aanneemt, en dit onwaardeerbare geschenk door deze zelfde aannemering vast en onherroepelijk maakt. Dit is het geloof van de uitverkorenen Gods, waarvan de Heilige Schift overal de heerlijkheid prijst'.

Kortom, Witsius houdt wedergeboorte en het geloof in Christus dicht bij elkaar. Maar hij stelt het werk Gods in de ziel voorop. Daarop volgen de geloofswerkzaamheden in het hart van een zondaar.

Daad of gave

Ook onze Dordtse vaders hebben dit werk Gods in een zondaar helder beleden. Leerzaam is de zesde verwerping der dwalingen in hoofdstuk III/IV van de Dordtse Leerregels. De remonstranten legden alle nadruk op de geloofs*daad* van de mens. Nee, zeiden onze vaders, het eerste wat er is, is de inwendige roeping waardoor het

Woord als een zaad van de wedergeboorte in het hart wordt gelegd. Onze vaders gaven met overtuiging voorrang aan de *gave* van het geloof in de waarachtige bekering.

We laten nog één keer Witsius aan het woord: 'Op geen enkele wijze geef ik mijn instemming aan degenen die ervoor zijn te stellen dat Christus door onze zonden op zich te nemen en door daarvoor te betalen, onze verzoening met God en daarmee de eeuwige zaligheid alleen maar zou hebben verdiend onder een voorwaarde, namelijk zodanig dat deze verdienste slechts voor ons effect zou hebben als wij geloven' (blz. 243).

Scherp

We gaan afronden. Van den Brink heeft een grondige studie gedaan naar een twist in Engeland. Dat is nuttig. In zijn evaluatie krijgen Comrie en Kersten het er ondertussen behoorlijk van langs. De toon blijft hoffelijk, maar de kritiek op hen beiden is scherp. Onnodig scherp, want ook nu menen we dat Van den Brink eenzijdig citeert.

Ondertussen heeft Van den Brink ons met het boek van Witsius een dubbele dienst bewezen. Hij heeft een mooi boek van een oudvader vertaald. Met

zijn inleiding opent hij bovendien de ogen voor het grote gevaar van het neonomianisme van enkele eeuwen geleden én van de grote invloed die deze stroming tot op de dag van vandaag helaas heeft.

We luisteren daarom nog een keer naar ds. Kersten, die zoveel heeft mogen betekenen voor onze gemeenten: 'Eerzijds dringt men Jezus met al Zijn weldaden op, Die wij maar hebben aan te nemen, zonder dat wij ons als doemwaardigen voor God hebben leren kennen en anderzijds is er een rusten in bevindingen, dat ons van Christus afhoudt in plaats van naar Hem heen te voeren.' Juist dat laatste begeerde ds. Kersten zo van harte: "De oefeningen des geloofs mochten ons niet onthouden worden, volk van God; die oefeningen die ons doen sterven aan onszelf en leven in Christus'.

N.a.v. G.A. van den Brink,

"Herman Witsius en het antinomianisme; Met tekst en vertaling van de Animadversiones Irenicae",

Uitg. Instituut voor Reformatieonderzoek, Apeldoorn, 2008; 495 blz.; ISBN 978 90 79771 01 1; € 35,-.

Middelburg,

ds. J.M.D. de Heer

dicus de aangewezen man voor het verrichten van deze taak. Hij kreeg onder ons bekendheid door de vertaling en annotering van "De praktijk der godzaligheid" van Gisbertus Voetius.

De 'nieuwe' Institutie, uitgegeven in twee royale en fraai uitgevoerde delen, werd gepresenteerd op de nationale Reformatieherdenking op 31 oktober 2009 in de Grote Kerk te Dordrecht. De vertaler had acht jaar nodig om dit zeer te waarderen monnikenwerk te voltooien.

Aan het geheel gaat een Inleiding vooraf van de hand van dr. W. van 't Spijker. Hij geeft daarin helder en bondig (blz. 11-24) gestalte aan zijn grote kennis van en zijn liefde voor het onderwerp. Karakter, ontwikkeling, inhoud van de Institutie, de tweevoudige kennis van God en van onszelf, de Schrift en de Heilige Geest krijgen de aandacht. Aan trefzekere typering ontbreekt het niet. Ik denk aan zijn opmerkingen over de scholastiek en 'de eenvoud en pure Schriftuurlijkheid van de theologie zoals Calvijn die beoefende'. Deze inleiding brengt ons dicht bij Calvijn als theoloog.

Vertalingen sinds de Reformatie

De eerste vertaling in het Nederlands verscheen in 1560 tegelijkertijd te Emden en te Dordrecht. De vertaler ondertekende het woord vooraf met de letters I.D. oftewel Jan Dyrkinus. In 1602 volgde er een nieuwe vertaling, die verzorgd was door de Rijnsburgse predikant Carel Agricola. In 1650 moest deze vertaling echter het veld ruimen voor de voorname editie in fraai Nederlands van Wilhelmus Corsmannus. In 1869 verscheen een vertaling van de hand van ds. W.J. Wyenberg, die het niet kon winnen van de vertaling van Corsmannus. Dank zij onder meer een herdruk van deze uitgave door dr. A. Kuyper in 1889 bleef deze vertaling toonaangevend tot 1931.

Toen verscheen de bekende vertaling van dr. A. Sizoo in drie delen. Hij liet zich bij de vertaling leiden 'door het beginsel dat nauwkeurige weergave van de gedachte van het origineel gaat boven sierlijkheid van Nederlandschen stijl'. Zijn vertaling werd ervaren als een duidelijke verbetering, die een goede ontvangst kreeg. De tiende druk verscheen in 1985! Dit neemt echter niet weg, dat veel lezers moeite hadden met de vaak moeilijke zinsconstructies en de stroeve stijl. Ook de typografische verzorging van

De Institutie van Calvijn in een nieuwe vertaling

In 1559 verscheen de vijfde druk van de Institutie van Calvijn. De hervormer beseft bij het gereedmaken van de tekst dat het om de definitieve vorm van zijn levenswerk ging. Hij had zich met zijn broer Antoine en enkele vrienden ingespannen om het geheel met de grootst mogelijke nauwkeurigheid te overzien. Daardoor won het werk duidelijk aan samenhang. Het boek was qua omvang en inhoud meegegroeid met de theologische ontwikkeling van de hervormer gedurende een kwarteeuw. Daarom gaf Calvijn aan deze editie een motto mee, dat hij ontleende aan een brief van Augustinus: 'Ik reken mijzelf tot degenen die al lerend schrijven en al schrijvend leren.'

Dichter bij Calvijn

In 2009 is het feit, dat Calvijn 500 jaar geleden geboren werd op allerlei manieren herdacht. Zijn persoon en werk kreeg de aandacht tijdens discussieavonden met een breed publiek, op wetenschappelijke congressen, door een stroom nieuwe publicaties, een grote tentoonstelling en een nationale herdenking in Dordrecht. Hét hoogtepunt van het Calvijnjaar dat achter ons ligt, was echter de verschijning van een geheel nieuwe vertaling van de "Institutie of Onderwijzing in de christelijke godsdienst" van de hand van dr. C.A. de Niet. Niemand brengt ons dicht bij Calvijn dan de hervormer zelf!

De Niet was als classicus en neerland-

het werk van Sizoo, waarbij de tekst als een massief blok werd gepresenteerd, nodigt de lezer van vandaag niet direct uit tot lezen. Er was daarom alle ruimte voor een nieuwe vertaling.

Het nieuwe element in de vertaling

Bijzonder verduidelijkend is de uitvoerige verantwoording (blz. 25-31), die De Niet geeft van zijn werkwijze. Zijn uitgangspunt is: vertalen is vertolken. Hij heeft zich heel bewust rekenschap gegeven van het feit dat in de Latijnse tekst van de Institutie de Franse moedertaal van de schrijver bleef doorklinken. Dat leverde bij sommige Latijnse wendingen en woorden een andere interpretatie van de betekenis op dan men op het eerste gezicht zou denken en een beter verstaanbare vertaling. De Niet geeft daarvan enkele treffende, overtuigende voorbeelden.

De vertaler vraagt ook nadrukkelijk aandacht voor de tekst van de Institutie als geschreven spreektaal. Calvin schrijft vaak zoals hij sprak tijdens een academisch hoorcollege. Soms blijft zijn tekst wat vaag. Wie wordt er met 'zij' of 'ze' bedoeld? De vertaling is dan wat nadrukkelijker dan de oorspronkelijke tekst om onduidelijkheden weg te nemen.

Calvin zet verschillende registers open bij zijn spreken, zoals dat van de juridisch geschoolde hervormer die de verbasteringen aantoont in de ambten in de Rooms-Katholieke Kerk, de satiricus die zijn tegenstanders op de korrel neemt en de vertolker van de ware vrome, die zich in zijn kleinheid met grote eerbied buigt voor zijn goede God. De vertaler heeft zich erop gericht deze wisselingen van register voor de lezer enigszins zichtbaar en hoorbaar te maken. Het komt mij al vergelijkend voor, dat hij daarin geslaagd is.

In het algemeen treft de vertaling van De Niet door een uitstekende leesbaarheid, die niets afdoet aan de betrouwbaarheid van de vertaling. Hiervoor staat niet alleen de grote mate van deskundigheid van de vertaler zelf in, maar ook de begeleiding door een redactie van vier personen die het werkterrein zelf grondig kennen, namelijk dr. W. van 't Spijker, dr. W. de Greef, dr. W. Th. Moehn en dr. A. de Reuver.

Opvallend is ook de sterke verbetering van de toegankelijkheid van de stof in vergelijking met vroegere vertalingen. Dan denk ik niet alleen aan

de pagina-indeling in twee kolommen. Elk hoofdstuk kent ook een verdeling in afdelingen, waarin de hoofdlijnen van de stof worden aangereikt. Deze indeling in grote eenheden is ontleend aan de Engelse uitgave van de Institutie van McNeill en Battles. De door Calvin in de laatste editie aangebrachte nummers van de paragrafen van de editie van 1559 zijn door de vertaler voorzien van een opschrift, dat het zich oriënteren ten aanzien van de inhoud zeer ten goede komt.

Een kloof van vijf eeuwen

Een goede vertaling in het gangbare Nederlands van vandaag is de eerste voorwaarde om dichterbij het gedachtegoed van Calvin te komen. Toch is daarmee niet alles gezegd. Niet alleen moet een kleine kloof overbrugd worden tussen Sizoo (1931) en de lezer van nu. Calvin leefde in een geheel andere cultuursituatie dan de onze. Er is sprake van een kloof van vijf eeuwen. Het was de tijd waarin Latijn de voertaal was bij het gesprek over allerlei onderwerpen in de beschaafde wereld. Die wereld kenmerkte zich niet alleen door kennis van de Schrift, maar leefde ook bij de kerkvaders en bij de grote schrijvers en denkers uit de klassieke oudheid. De kennis daarvan werd door Calvin heel vaak verondersteld, maar is de gemiddelde lezer van vandaag volledig onbekend.

De nieuwe uitgave van de Institutie biedt waardevolle handreikingen om ook te komen tot een tot een zo goed mogelijk begrip van de tekst tegen de achtergrond van de cultuur.

Naast de verwijzingen van Calvin zelf zijn er heel veel aanvullende verwijzingen naar Schriftplaatsen, beknopte aantekeningen en toelichtingen in voetnoten ondergebracht, die herkenbaar zijn aan een asterisk en de lezer achtergrondinformatie geven. Telden de registers bij de vertaling van Sizoo 42 bladzijden, in de vertaling van De Niet omvatten de registers 84 bladzijden. Het zaakregister kan zondermeer uitputtend worden genoemd. Er is echt sprake van een maximale ontsluiting van het werk.

Neem en lees

In 1932 maakte ds. G.H. Kersten de uitgever een compliment, omdat hij het aandurfde midden in de crisisjaren een driedelige uitgave van de Institutie op de markt te brengen. Dat

compliment willen we graag herhalen ten aanzien van uitgeverij Den Hertog. De nieuwe uitgave in twee delen vroeg om een forse investering. Het resultaat mag er zijn. Voor ons ligt een uitstekende verzorgde en bijzonder toegankelijke uitgave van het standaardwerk van de Reformatie. Het Bijbelse gedachtegoed, dat de hervormer ons als een kostbare erfenis naliet, kan door deze vertaling worden verwerkt door de generaties van vandaag, morgen en overmorgen. We zijn daarvoor vertaler en uitgever bijzonder dankbaar!

Deze uitgave vraagt er om gelezen te worden, zoals Calvin zijn werk bedoelde: als een inleiding tot het lezen van de Heilige Schrift, als een samenvatting van de christelijke leer en vroomheid, als een inleiding voor studenten theologie. Laat deze nieuwe uitgave ons stimuleren tot persoonlijk lezen of tot bespreking in gezinsverband of in een kleine vriendenkring.

In dit verband is de "Zelfstudie cursus over de Institutie" van belang, die verkrijgbaar is bij uitgeverij De Banier te Apeldoorn. Wie Engels leest, kan veel hebben voor een bespreking in groepsverband aan het boekje van A.N.S. Lane, "A Reader's Guide tot Calvin's Institutes", dat onlangs in Grand Rapids verscheen. Het biedt een schema om de hele Institutie in 32 gedeelten te lezen en is voorzien van samenvattingen, aantekeningen en vragen.

Calvin houdt geen koel, rationeel betoog, maar geeft een bespreking van de heilsleer, die gedragen wordt door de vreze des Heeren, door de oefening van het geloof. De schrijver weet de geestelijke ervaring van Gods kinderen goed te verwoorden. De Institutie heeft een bevindelijke ondertoon, die voortdurend door de zorgvuldig gekozen bewoordingen heen schittert. Wie Calvin leest, komt bij de geestelijke wortels van de kerkhervorming, van het gereformeerde leven door de eeuwen heen en van de bijbelse vroomheid.

**N.a.v. Johannes Calvin,
"Institutie of onderwijzing in de christelijke godsdienst"
(vertaling dr. C.A. de Niet);
uitg. Den Hertog, Houten, 2009;
2 delen, 776 en 782 blz., gebonden,
€ 159,50. ISBN: 978 90 331 2200 2.**

Waarde, ds. M. Golverdingen

BOEKENNIEUWS

“De onuitsprekelijke heerlijkheid van Christus”. Het dagboek van Ruth Bryan over de jaren 1822-1845; uitg. De Groot Goudriaan, Kampen, 2009; ISBN 978-90-8865-106-9; 250 blz.; € 24,90.

Ruth Bryan werd op 6 juli 1805 in Londen geboren. Vanaf haar zeventiende levensjaar hield ze een dagboek bij. Dat dagboek is nu ook in het Nederlands verschenen. Tot en met het jaar 1845 heeft ze daarin opgetekend hoe de Heere haar heeft geleid. Ze vertelt over haar worstelingen, maar ook hoe de Heere haar ziel liefelijk heeft vertroost. Op 27 juli 1860 is ze overgegaan van de strijdende naar de triumferende Kerk.

In haar dagboek komen duidelijk de drie stukken van onze Heidelbergse Catechismus naar voren. Een diep besef van eigen onwaardigheid deed haar telkens weer opnieuw de toevlucht zoeken bij de enige Fontein tegen de zonde en de onreinheid. Daar liep ze niet mee te koop. Ze was er tijdens het schrijven kennelijk van overtuigd dat niemand het zou lezen. Op blz. 89 lezen we: ‘Omdat dit *zwarte boek* geen menselijk oog ontmoeten zal dan alleen het mijne, noteer ik met vrijmoedigheid die vreemde overdenkingen van mijn zondige hart, waarvan anderen naar mijn veronderstelling vreemdelingen zijn; en ook die verplichtingen en verlossingen die zij onbeduidend of dweepziek zouden vinden, terwijl het nagaan daarvan mijn neer-

gebogen hart dikwijls bemoedigd heeft’. Ze had Christus leren kennen als het allerhoogst en enig Goed. Het is alsof we de apostel Paulus horen als hij schrijft: ‘Opdat ik Hem kenne en de kracht van Zijn opstanding’ als we lezen op blz. 131: ‘O, had ik meer van Christus! Alle andere dingen gaan in schaduwen ten onder; en mijn

ziel, geheel in beslag genomen door Zijn overweldigende majesteit en genade, zou willen vergeten dat de aarde en de schepselen mij nog steeds in de boeien slaan’. Er waren ogenblikken in haar leven dat de hemel op aarde was. Toch beschouwde zij zichzelf als ‘een van de meest onsierlijke leden van Christus’. Het lezen van dit dagboek moge de lezers tot jaloersheid verwekken. Het moge ook tot troost zijn voor aangevochten en bestreden zielen. Op vele dagen lezen we van strijd van binnen en van buiten. Maar ook hoe de Heere het waar maakt: Deze ellendige riep en de HEERE hoorde; en Hij verlostte hem uit al zijn benauwdheden.

Capelle aan den IJssel, ds. W. Silfhout

KERKNIEUWS

■ BEROEPINGSWERK BEROEPEN

Te Doetinchem: ds. A.T. Vergunst te Carterton (Nieuw-Zeeland);
Te Lelystad: ds. A.A. Brugge te Dordrecht;
Te Zoetermeer: ds. W.J. Karels te Hardinxveld-Giessendam.

BEDANKT

Voor Markham (Canada):
ds. W. Harinck te Woerden;
Voor Poortugaal:
ds. A.B. van der Heiden te Benthuisen;
Voor Rotterdam-Alexanderpolder:
ds. J. Schipper te Dirksland;

Voor Scheveningen:
ds. A.J. Gunst te Nieuwerkerk.

■ DOVENDIENST TE MIDDELHARNIS

Op **23 januari** hoopt ds. A.J. de Waard voor te gaan in een aangepaste kerkdienst voor doven en slechthorenden in het kerkgebouw van de Geref. Gemeente te Middelharnis, Chr. de Vrieslaan 40. Deze dienst begint om 15.00 uur. Horenden zijn eveneens hartelijk welkom.

BERICHTEN

■ OPROEP VAN HET DEPUTAATSCHAP BIJ DE HOGE OVERHEID

Het deputaatschap bij de hoge overheid vraagt uw aandacht voor het volgende. Eind vorig jaar ontvingen wij een brief van het hoofdbestuur van de Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP). In die brief maakt de SGP melding van de aanstaande uitspraak (26 februari 2010) van de Hoge Raad over het cassatieberoep,

dat deze partij heeft ingesteld tegen eerdere besluiten naar aanleiding van het SGP-standpunt inzake het passief kiesrecht voor vrouwen. In een eerder stadium heeft het Gerechtshof uitgesproken, dat de Staat passende maatregelen moet nemen omdat de SGP –naar zijn oordeel- in strijd handelt met het VN-vrouwenverdrag. Het advies van de advocaat-generaal

aan de Hoge Raad voorspelt een negatieve uitspraak voor de SGP.

Het hoofdbestuur is van mening, dat de aanstaande uitspraak van de Hoge Raad niet uitsluitend de SGP zelf betreft. Maar ook van betekenis zal zijn voor de instellingen binnen de gereformeerde gezindte om zich te organiseren naar, en te handelen overeenkomstig Gods Woord. “De gelijkheidsideologie lijkt in onze samenleving voorrang te krijgen op de vrijheid van vereniging en de vrijheid God naar Zijn Woord te dienen” einde citaat uit hun brief.

Ons deputaatschap deelt deze opvatting. Wij zijn met het hoofdbestuur van mening dat de tijden ernstig zijn. Ons is verzocht deze nood de Heere voor te leggen.

Wij hebben inmiddels de kerkenraden verzocht aan deze oproep in het ambtelijk gebed tijdens de eredienst gehoor te geven.

Wij willen als deputaatschap ook onze (doop)leden oproepen deze zaak in het persoonlijke gebed te gedenken.

Wij sluiten aan bij de Psalm, waarmee de brief van de SGP besluit:

*Hij en and'ren meer
riepen tot de Heer'.
Die met gunstig'oren
hun geroep wou horen.*

■ ZANGAVOND TE ZWIJNDRECHT

Koor- en samenzangavond op **zaterdag 23 januari**, aanvang 19.30 uur, in de Oude Kerk te Zwijndrecht, Kerkstraat 49a. Met medewerking van o.a. het jongerenkoor Heman uit Capelle a/d IJssel, Arie van der Vlist en Bert Roest, orgel en Jolanda den Houter, hobo. Collecte t.b.v. het verpleeghuis Salem.

■ HELP HAÏTI!

De recente aardbeving in Haïti kostte zeker tienduizend mensen het leven. Meer dan een miljoen Haïtianen is sinds vorige week dinsdag dakloos. De hoofdstad Port au Prince is grotendeels verwoest. Door de aardbeving is ook de elektriciteitsvoorziening en waterleiding op veel plaatsen vernietigd.

Een partnerorganisatie van Bijzondere Noden, World Relief, werkt al jaren in Haïti. Deze Amerikaanse organisatie heeft veel ervaring met noodhulpprojecten, onder andere op Sumatra. De Haïtiaanse stafleden van World Relief waren direct ter plaatse om noodhulp te verlenen. Het belangrijkste is op dit moment voedsel, schoon drinkwater, tenten en dekens. Bijzondere Noden heeft € 50.000,- toegezegd voor deze eerste noodhulpfase in Haïti. Vanaf volgende week hopen we meer duidelijkheid te krijgen over de manier waarop de tweede fase van het noodhulpproject vorm gaat krijgen.

U kunt aan dit project bijdragen door uw gift over te maken op **giro 307447** t.n.v. Bijzondere Noden te Woerden o.v.v. "Noodhulp Haïti". Wilt u de getroffen ook gedenken in uw gebeden? Wij zeggen u bij voorbaat hartelijk dank voor uw steun.

L. van der Maas, algemeen secretaris

KERKDIENTEN

■ ZONDAG 24 JANUARI 2010

Aagtekerke 9.30, 14.30 en 19.00 uur leesdienst; Aalburg 18.00 uur ds. Van Gelder; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Alphen a/d Rijn 10.00 uur ds. Driessen; Amersfoort 9.30 en 16.30 uur ds. Visscher; Amsterdam-Noord 10.00 uur ds. Heijkamp; Apeldoorn 15.30 uur ds. Verschuure; Barendrecht 10.00 en 16.30 uur ds. Terlouw; Barneveld-Centrum 9.30 en 19.00 uur ds. Hogchem; Barneveld-Zuid 9.30 en 19.00 uur ds. Bredeweg; Beekbergen 10.00 uur ds. Kleppe; Benthuizen 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Berkenwoude 14.30 uur ds. Van der Net; Bodegraven 10.00 en 18.30 uur ds. Baan; Boskoop 9.30 en 16.30 uur ds. De Waard; Breda 14.30 uur ds. Karens; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 16.30 uur ds. Silfhout; Capelle a/d IJssel-West 10.00 uur ds. Moerkerken en 19.15 uur ds. L.

Blok; De Valk-Wekerom 9.30 en 19.00 uur ds. Van Boven; Delft 10.00 en 16.00 uur stud. Visser; Dirksland 10.00 en 18.00 uur leesdienst; Doetinchem 15.00 uur ds. De Wit; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur ds. Gunst; Drachten 9.30 en 19.00 uur ds. Vogelaar; Ede (Nieuwe Kerk, Verl. Maanderweg 33) 12.15 en 19.00 uur ds. Beens; Elspeet 10.00 en 18.30 uur ds. Van Manen; Emmeloord 18.15 uur ds. Kattenberg; Enkhuizen 10.00 en 16.00 uur leesdienst; Enschede 10.00 uur ds. J. Karels; Enter 15.00 uur ds. J. Karels; Ermelo 9.30 en 18.30 uur ds. Verschuure; Goes 9.30 en 18.00 uur ds. Meeuse en 14.00 uur leesdienst; Gorinchem 10.00 en 16.00 uur ds. L. Blok; Gouda 9.30 en 16.30 uur ds. Clements; 's-Gravenhage 16.30 uur ds. Paul; 's-Gravenpolder 9.30 en 18.00 uur ds. Hakvoort en 14.00 uur leesdienst; 's-Gravenzande 9.30 en 15.30 uur (H.D.) ds. Van

Rijswijk; Hardinxveld-Giessendam 9.30 en 18.00 uur ds. W.J. Karels; Hellevoetsluis 19.00 uur ds. Terlouw; Hendrik-Ido-Ambacht 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Hilversum 10.00 en 15.30 uur ds. Jooisse; Houten 11.00 en 17.00 uur ds. Van der Net; Kampen 14.30 uur ds. Van Manen; Kapelle-Biezeling 9.30, 14.00 en 18.00 uur leesdienst; Katwijk aan Zee 10.00 en 17.00 uur ds. Van Aalst; Kortgene 18.30 uur ds. C. Harinck; Krabbendijke 18.00 uur ds. Tuinier; Krimpen a/d IJssel 9.30 en 16.30 uur ds. P. Mulder; Leerdam 18.00 uur ds. Jooisse; Leiderdorp 10.00 uur ds. A.B. van der Heiden en 16.30 uur ds. Baan; Lelystad 9.30 en 16.00 uur ds. Kattenberg; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. Neele; Marknesse 19.00 uur ds. Schot; Meliskerke 9.30 en 14.30 uur ds. Moens; Middelburg-Centrum 9.30 en 14.00 uur leesdienst en 18.30 uur ds. Moens; Middelburg-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. Tanis; Middelharnis 9.30 uur ds. C. Harinck en 18.00 uur ds. Brugge; Mijdrecht 15.30 uur ds. W. Harinck; Moerkapelle 18.30 uur ds. Driessen (doventolk); Naaldwijk 9.30 en 16.00 uur stud. Baaijens; Nieuw Beijerland 9.30 en 18.00 uur leesdienst; Nieuwdorp 14.00 uur ds. Meeuse; Nieuwerkerk Zld 9.30 en 15.30 uur ds. Brugge; Nieuwe Tonge 10.00 en 18.00 uur ds. Schipper; Nijkerk 9.30 uur ds. Beens en 18.30 uur ds. Kleppe; Nisse 14.00 uur ds. Hakvoort; Nunspeet 9.30 en 15.00 uur ds. Schot; Oosterland 14.30 uur ds. Bakker; Oostkapelle 9.30 en 15.00 uur ds. Tuinier; Opheusden 15.30 uur ds. Labee; Ouddorp 9.30 en 18.30 uur ds. P. Blok; Poederoyen 15.00 uur ds. W.J. Karels; Poortugaal 18.00 uur ds. Van Rijswijk; Poortvliet 18.30 uur stud. Maljaars; Puttershoek 19.00 uur ds. Clements; Rhenen 10.00 uur ds. Van Gelder en 16.00 uur ds. F. Mulder; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur ds. De Leeuw; Ridderkerk-Slikkerveer 9.30 en 16.30 uur ds. Mijnders; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur ds. Van Dieren en 14.30 uur leesdienst; Rijssen-West 9.30 en 18.30 uur (H.D.) ds. De Wit; Rijssen-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. Schreuder en 14.30 uur leesdienst; Rotterdam-Alexanderpolder 10.00 en 15.30 uur stud. Maljaars; Rotterdam-Centrum 19.00 uur ds. P. Mulder; Rotterdam-IJsselmonde 9.30 en 16.30 uur ds. Verweij; Rotterdam-Zuidwijk 10.00 en 16.00 uur stud. G.W.S. Mulder; Scherpenisse 9.30 en 18.30 uur ds. Bakker en 14.00 uur leesdienst; Scherpenzeel 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Scheveningen 18.30 uur stud. G.W.S. Mulder; Sliedrecht (Middeldiepstraat 31) 12.00 en 19.00 uur ds. Vermeij; Soest 19.15 uur ds. Van der Net; Spijkenisse 19.00 stud. Baaijens; Stad aan 't Haringvliet 14.30 uur ds. Schipper; Stolk 10.00 en 19.00 uur leesdienst; Terwolde-De Vecht 9.30 en 14.30 uur ds. Boeder; Tricht-Geldermalsen 10.00 en 18.30 uur

ds. Labee; Uddel 10.00 en 18.30 uur ds. Mouw; Urk 10.00 en 17.00 uur ds. Van Belzen; Utrecht 10.00 en 16.30 uur ds. Boogaard; Veen 9.30 en 18.00 uur ds. Melis; Veenendaal 9.30 en 16.30 uur ds. Van Ruitenburger; Vlaardingen 19.00 uur ds. Silfhout; Vlissingen 9.30 en 16.00 uur ds. Vreugdenhil; Waarde 9.30 en 18.00 uur ds. Golverdingen en 14.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wageningen 10.00 en 18.30 uur ds. F. Mulder; Werkendam 10.00 en 18.00 uur ds. Karens; Westzaan 15.30 uur ds. Heijkamp; Wierden 15.00 uur ds. Schreuder; Woerden 9.30 en 18.30 uur ds. W. Harinck; Yerseke 9.30, 14.00 (H.D.) en 18.00 uur ds. Van Krimpen; Zeist 10.00 en 18.30 uur ds. Van Ekeveld; Zoetermeer 10.00 uur ds. Paul en 18.30 uur stud. Visser; Zwijndrecht 9.30 en 16.30 uur ds. Pater.

■ DINSDAG 26 JANUARI 2010

Amersfoort 19.30 uur ds. Visscher; Borssele 19.30 uur ds. Hoogerland; Kamperland 19.30 uur ds. Van Krimpen; Kortgene 19.30 uur ds. Baan; Naaldwijk 19.45 uur ds. Hakvoort; Ouddorp 19.30 uur ds. Pater; Stolwijk 19.30 uur ds. Van Rijswijk; Urk 19.30 uur ds. Van Belzen.

■ WOENSDAG 27 JANUARI 2010

Andijk 19.30 uur ds. Van der Net; Beekbergen 19.30 uur ds. Vogelaar; De Valk-Wekerom 19.30 uur ds. Van Boven; Elspeet 19.30 uur ds. Van Manen; Ermelo 19.30 uur ds. Verweij; Hardinxveld-Giessendam 19.30 uur ds. W.J. Karels; Hilversum 19.45 uur ds. Mondria; Middelharnis 19.30 uur ds. Moens; Mijdrecht 19.30 uur ds. Van Rijswijk; Nieuw Beijerland 19.30 uur ds. Vermeij; Nieuwer ter Aa 19.45 uur ds. De Leeuw; Opheusden 19.30 uur ds. Van Belzen; Poortugaal 19.30 uur ds. Gunst; Rijsen-Zuid 19.30 uur ds. Schreuder; Rotterdam-Alexanderpolder 19.30 uur ds. Baan; Rotterdam-IJsselmonde 19.30 uur ds. Van Aalst; Veen 19.30 uur ds. Melis; Veenendaal 19.30 uur ds. Schipper; Vlaardingen 19.30 uur ds. De Wit; Werkendam 19.30 uur ds. Karens; Zeist 19.30 uur ds. Van Ekeveld.

■ DONDERDAG 28 JANUARI 2010

Bodegraven 19.30 uur ds. Schreuder; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 19.45 uur ds. Silfhout; Genemuiden 19.30 uur ds. F. Mulder; Nieuwe Tonge 19.30 uur ds. Meeuse; Opperdoes 19.30 uur ds. Schot; Ridderkerk 19.30 uur ds. De Leeuw; Ridderkerk-Slikkerveer 19.30 uur ds. Katten-

berg; Tricht-Geldermalsen 19.30 uur ds. Labee; Westzaan 19.30 uur ds. L. Blok.

■ EVANGELISATIESAMENKOMSTEN

Alkmaar ('t Wuiver 2-a) 10.00 en 16.30 uur ev. G. Baan; Amsterdam (Looiersgracht 70) 10.30 en 17.00 uur ev. J. Krijgsman; Emmen (Prinsesselaan 6-l) 9.30 en 15.30

uur ev. C. van Drunen; Leeuwarden (Achter de Hoven 2-c) 9.30 en 16.00 uur ev. S. de Visser; Merksem (Oude Barelle 64) 10.00 uur ev. H.J. van den Boogaart en 17.00 uur ev. A. van Setten; Tilburg (Offenbachstraat 105) 10.00 uur ev. A. van Setten en 18.30 uur ev. H.J. van den Boogaart.

ADVERTENTIES

Aardbeving Haïti

Op 12 januari werd Haïti getroffen door een zware aardbeving. Tienduizenden mensen zijn vermist en zeker 1 miljoen mensen raakte dakloos.

Bijzondere Noden heeft € 50.000,- beschikbaar gesteld voor drinkwater, tenten en dekens.

Helpt u mee?

DEPUTAATSCHAP TOT
HULPVERLENING IN BIJZONDERE NODEN VAN DE
GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Postbus 615 • 3440 AP Woerden T (0348) 48 99 10 • F (0348) 48 37 21
I www.bijzondereboden.nl • Giro 307447

Giro 307447

o.v.v. 'aardbeving Haïti'

Voor een zorgzame begeleiding

Barneveld,
Scherpenzeel e.o.
A. Koster
Telefoon: 033 277 0555

Kantoor: Stationsweg 411
3925 CD Scherpenzeel

Centraal nummer (24 uur):
033 277 0555

Onze luxe vakantiebungalows
in **Elspeet** zijn voor 2010
weer te huur!

www.plexat-elspeet.nl,
078-6195498

www.dewildkansel-elspeet.nl,
010-4519141

www.taberna-elspeet.nl,
078-6122667

Elspeet;

rust, ruimte en ontspanning

't Boekenhoekje

Het adres voor verantwoorde lectuur

Leesboeken

Theologische werken

Cadeau-artikelen

Kinderboeken

Verklaringen van

CD's

Bijbels

Bijbel, Catechismus e.a.

Muziekcassettes

(Statenvertaling)

Levensbeschrijvingen

Bladmuziek

Psalmboeken

Diverse wenskaarten

Kom gerust eens snuffelen in onze gezellige winkel

Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag van 9.00 u. tot 16.00 u. zaterdag van 9.00 u. tot 13.00 u.
Goudenregenstraat 24 - 2906 CM Capelle a/d IJssel - tel. (010) 442 22 12 - privé (010) 451 28 82

Voor alle in dit nummer genoemde
toekomstige data geldt:

Indien de Heere wil en wij leven.

Orgelcentrum Andante is dealer van
JOHANNUS - MONARKE - CONTENT - EMINENT

In onze beide winkels is een ruim assortiment aan bladmuziek in zowel notenschrift als klavarscribo te vinden.

A. van Ostadelaan 35, VEENENDAAL Oranjestraat 5, RIJSSEN
Tel: 0318 - 505063, Fax: 0318 - 505851 Tel: 0548-515866, info@andanteorgels.nl

u vindt ons ook op www.andanteorgels.nl

DE SPECIALIST IN HUISKAMER- EN KERKORGELS

Rust en ontspanning in de prachtige Eifel! Ruime appartementen te huur. Inl.: 0049 6594 258990 en www.huizesolagratia.nl

Te huur in **Sauerland** in de buurt van Winterberg onze zeer ruime **vakantiewoning**, met groot balkon en vrij uitzicht in prachtig natuur/wandel gebied. 8 pers. Tel 0548-518674.

Vakantie in **Stroe** (Veluwe) **Royale woning** voor 4 volw. inl. molshoop@solcon.nl of bel 06-21420647.

***** **ERMELO** *****
Vrijst. bungalow vrij in het voorjaar en in de zomer. Bel: 0570-513944 / 06-16546054 of kijk snel op www.cottagehuren.nl

Putten: T.h. ged. boerderij als 4-pers. vak.huisje. Veel fiets en wandel mogelijkheden. Tel. 033-2459443

HARKES *Persoonlijke zorg voor uw begrafenis*
Telefoon (0172) 21 21 22
Dokter Hamburgerlaan 59 - 2771 JR Boskoop
Wij verzorgen alleen begrafenis
Dag en nacht bereikbaar - overal te ontbieden

Bijzonder mooi fotoboek over de watersnoodramp 1953

't Gebruis der zee doet Gij bedaren

Herinneringen aan de watersnoodramp in 1953

L. Vogelaar Diepingrijpend waren de gevolgen van de watersnood van 1953. Mensen vertellen over hun nachtelijke gevecht tegen de golven. Maar ook hulpverleners komen aan het woord: militairen en een Urker visser. Vanwege de vele niet eerder gepubliceerde foto's is dit boek ook een waardevolle herinnering aan Gods daden in die bange dagen.

't Gebruis der zee is een waardevolle aanvulling op:
Van zee tot zee zal Hij regeren dl 1 en 2, L. Vogelaar
Niets bij geval (Rina Heijboer uit Sirjansland)
R. Hoogerwerf-Holleman
Het Hoge Huis van Sion (de watersnoodramp op Schouwen-Duiveland) R. Hoogerwerf-Holleman

Met info over de predikanten J.B. Bel, C. Molenaar en G. Zwerus

22.50
na Wegwijs 2010
27,50

Gebonden, 376 blz.

BESTELBON

Hierbij bestel ik:

- ex. **'t Gebruis der zee** à 19.95 Naam
- ex. **Van zee tot zee deel 1** à 27,50 Adres
- ex. **Van zee tot zee deel 2** à 27,50 Postcode
- ex. **SET Van zee tot zee** à 45.00 Woonplaats
- ex. **Niets bij geval** à 11.95 Telefoonnr.
- ex. **Het Hoge Huis van Sion** à 13.95

U kunt deze bon, in een envelop zonder postzegel, zenden aan:
De Ramshoorn, Antwoordnummer 860, 4460 WB Goes

de Ramshoorn uitgeverij en boekhandel
'de Ramshoorn'
ook verkrijgbaar in de boekhandel

Lange Vorststr. 21 Goes (0113) 221909 info@ramshoorn.nl

www.ramshoorn.nl

BOEDER SCHERPENZEEL
COMFORT KLEDING

Wij zijn verhuisd!
Oosteinde 85a Scherpenzeel

Véél aanbiedingen
PROFITEER NU!

Openingstijden ma - do van 9.00 - 17.00 u vr van 9.00 - 21.00 u
za van 9.00 - 13.00 u Tel. bereikbaar van ma - za van 8.00 - 20.00 u

AMBTSKLEDING
ROUWKLEDING
KOORKLEDING
ZAKELIJKE KLEDING

SERVICE AAN HUIS MOGELIJK

WWW.BOEDERCOMFORTKLEDING.NL | T (033) 258 98 30

Van Horssen bv BOEKHANDEL & UITGEVERIJ

Dorpsstraat 100 - 3881 BE PUTTEN
Tel. 0341 36 22 77 - info@van-horssen.com
www.van-horssen.com

Het juiste adres voor:
Bijbels, Theologische boeken, Leesboeken voor jong en oud, Voordeelboeken, Tweedehands, CD's en bladmuziek.

In het prachtige **Drenthe** t.h. een ruime **7 pers. stacar.** op camp. De Wolfskuylen, 3 slp.k. blok-hut en terras. Zwembad en recr. team. Mooie fiets, vis en wandel-omg. Ook geschikt voor 2 echtparen. Tel. 0341-561699/ 06-23735516

WALCHEREN, vak.won. 4 pers. rustig gelegen aan de voet van de duinen
078-6815858 / 06-26114521

Reformatische Psychologenpraktijk Nederland

Identiteitsbewust, Persoonlijk, Vertrouwend, Doelgericht

Wij bieden identiteit bewuste **hulp** aan **kinderen, jongeren** en **volwassenen** met o.a.: Relatieproblemen, Opvoedingsvragen, Gedragsproblemen, Gezinsproblemen, Persoonlijke problematiek (zoals Depressie, Angst), Arbeidsproblemen en een Autistisch Spectrum Stoomis.

Voor meer informatie of aanmelding:
010 - 483 64 08

Vestigingslocatie: Alblaserdam
info@rpederland.nl www.rpederland.nl

kina
begrafenisverzorging

Tel. (010) 458 31 12

Dag en nacht bereikbaar Overal te ontbieden

D.W. Schipper 010-450 66 26
Capelle a/d IJssel

J. Kooijman 0182-58 39 32
Gouda

WIJ VERZORGEN ALLEEN BEGRAFENISSEN

Huwelijksbureau voor Gereformeerde Gezindte.

Voor alleenstaanden die op zoek zijn naar een partner uit de EIGEN achterban.

Huwelijksbureau voor Gereformeerde Gezindte.
is landelijk werkend.
Voor meer informatie kijkt u op:
www.HvG.nl of belt u 0548 - 51 66 88.

Te koop gevraagd
Theologische boeken
0577-401065

Zorg dichtbij

Actief in uw regio!

Waar u ook woont, Agathos brengt zorg dichtbij:

- Huishoudelijke verzorging
- Persoonlijke verzorging
- Verpleging
- Psychosociale zorg

Bel de Zorglijn (010) 264 07 77 en u krijgt uw rayoncoördinator aan de lijn. Agathos stelt zelf indicaties voor veel zorgvragen. Kunnen we geen indicatie stellen? Dan begeleiden we u bij de CIZ-aanvraag. U ziet, ook indicatiestelling is onze zorg!

Agathos
THUISZORG

T 010 264 07 77 | www.agathos-thuiszorg.nl

Zorg met een eigen kleur

Studeren met overtuiging?

Open Dag
zaterdag 6 februari 2010
10.00 - 14.00 uur

www.che.nl

Verpleegkunde Verpleegkunde**	Mens & Organisatie Management Economie & Recht Personeel & Arbeid
Educatie Leraar Basisonderwijs**	Journalistiek & Communicatie Journalistiek Communicatie
Theologie Godsdienst Pastoraal Werk*** Leraar Godsdienst / Levensbeschouwing*	Sociale Studies Maatschappelijk Werk & Dienstverlening* Sociaal Pedagogische Hulpverlening**

* ook in deeltijd ** ook in deeltijd en duaal *** ook in deeltijd en digitaal

Post-hbo, cursus, training, advies of onderzoek? Kijk voor het aanbod van CHE-Transfer op de website.

CHE CHRISTELIJKE HOGESCHOOL EDE *overtuigend anders*

Oude Kerkweg 100, 6717 JS Ede, T (0318) 696300, E info@che.nl, www.che.nl

D.V. zaterdag 30 januari 2010

Psalmzang in de Petrakerk

Deze avond is t.b.v. de Theologische School van
de Gereformeerde Gemeenten

**Berijmingen van Petrus Datheen,
Jacobus Revius, Marnix van St.
Aldegonde en de Statenberijming
van 1773**

Toelichting op één der psalmen

Ds. A. Moerkerken

Opening en sluiting

Student C. van Ruitenburg

Organisten

Teunis van de Breevaart

Paul Wols

Petrakerk - Hendrik-Ido-Ambacht
(ingang Thorbeckestraat)

Aanvang: 19.45 uur - toegang vrij

CHRISTELIJKE BEGRAFENISONDERNEMING
G. WEGENAAR

Buurtlaan West 26 tel. 0318-526641
3905 JR Veenendaal www.wegenaar.nl

Wij verzorgen begravenissen in Veenendaal,
Ede, Bennekom, Wageningen, Rheden e.o.

Waardige en stijlvolle verzorging

van begravenissen met aandacht
voor persoonlijke wensen. In alle rust,
vertrouwelijk en met bescheidenheid.

- opbaren met kistkoeling bij u thuis
of in een voor u bekende aula
- dag en nacht bereikbaar en overal
te ontbieden
- wij verzorgen alleen begravenissen
- laatste verzorging van de overledene
door een gediplomeerd verpleegster

Begravenisverzorgers:

- H.de Jongh • P.H. van der Leer • D.D.E. Melieste

Begravenisonderneming de Jongh

Hardinxveld-Giessendam:

Reepijzer 5, Tel. (0184) 61 11 54

Waardenburg:

Kerkstraat 17b, Tel. (0418) 65 20 39

- DIVERSE BLOKFLUITEN
- DWARSFLUITEN
- MUZIEKSTANDAARDS
- ROEMEENSE PANFLUITEN
- VIOLEN

R. MULDER - STAPHORST

06 12 610 628 B.G.G. 0522 253944

begravenisverzorging Den Hollander

Begravenisnissen in Vlaardingen, Rotterdam,
Gouda, Den Haag en omstreken.

Opbaarmogelijkheden in een door u gewenst
uitvaartcentrum of thuis met koeling.

Geen crematies.

T. den Hollander
P.N. den Hollander
Mozartlaan 13
3131 ES Vlaardingen

Tel. 010 - 4600509

www.begravenisverzorgingdenhollander.nl

Te huur op **Walcheren:**
5 persoons luxe stacaravan op
Chr. minicamping.
www.stacaravanwalcheren.nl
Tel. 0342-423721

TE HUUR: Nette, verbouwde
tussenwoning. 3 slaapkamers.
Midden in **Wekerom**.
Tel. 0613808407

Reflexis

ZORGBEHEER

*is een elegante software-oplos-
sing voor kerkelijke vrijwilligers-
organisaties.*

Het helpt u bij de registratie, plan-
ning en bewaking van de zorgver-
lening.

Inmiddels in gebruik bij "Draagt
Elkanders Lasten" (GG Barneveld)
en "Hart & Hand" (GGiN Barneveld).

Kijk op www.reflexis.nl voor
meer informatie of schrijf u in
voor een informatieavond in
Rotterdam of Veenendaal.

Te huur op de Veluwe **luxe vak-
woning** op de boerderij.
8 pers. v.a.g.v. 0577-459435
b.g.g. 06-51886059

TH in **KAMPERLAND:** mooie rustig
gel. Vak. won., 2-10 pers.
Bezet wk 18, 29, 30.
Tel. 0113-351899, 06- 20417592

Karel Pul begravenisverzorging

- Dag en nacht bereikbaar voor persoonlijke zorg
- Wij verzorgen begravenissen op de gehele
Veluwe en omliggende plaatsen

Tel. 0341-562757 www.karelpul.nl
Korpersteeg 24a, 3853 LD Ermelo

Ameland-Terschelling-Bakkeveen (Frl.) chalet/stacars.

Huur niet duur. 0512-516096
zie www.vdsluisvakanties.nl

Orgelcentrum HET BINNENVELD In- en verkoop van klassieke orgels

JOHANNUS

DOMUS

UNICO

CONTENT

EMINENT

Onze showroom is geopend op afspraak.

Wim en Jenny Achterstraat
Friesesteeg 56
3911 VR Rheden
telefoon 0317 - 61 20 10

www.orgelcentrum.nl